

VIJEĆE EUROPE

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVI ODJEL

PREDMET BRANKO TOMAŠIĆ I DRUGI PROTIV HRVATSKE

(Zahtjev br. 46598/06)

PRESUDA

STRASBOURG

15. siječnja 2009.

Ova će presuda postati konačnom pod okolnostima utvrđenim u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Branko Tomašić i drugi protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Christos Rozakis, *predsjednik*,

Nina Vajić,

Anatoly Kovler,

Elisabeth Steiner,

Dean Spielmann,

Giorgio Malinverni,

George Nicolaou, *suci*,

i g. Søren NIELSEN, *tajnik Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 11. prosinca 2008.,

donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 46598/06) protiv Republike Hrvatske što ga je 30. listopada 2006. pet hrvatskih državljana, g. Branko Tomašić, gđa Đurđa Tomašić, g. Marko Tomašić, g. Tomislav Tomašić i gđica Ana Tomašić ("podnositelji zahtjeva") podnijelo Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija").

2. Podnositelje zahtjeva zastupala je gđa I. Bojić, odvjetnica iz Zagreba. Hrvatsku vladu ("Vlada") zastupala je njena zastupnica gđa Š. Stažnik.

3. Dana 7. svibnja 2007. Sud je odlučio Vladu obavijestiti o zahtjevu. Na temelju odredaba članka 29. stavka 3. Konvencije, odlučio je istovremeno ispitati dopuštenost i osnovanost zahtjeva.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI PREDMETA**

4. Podnositelji zahtjeva rođeni su 1956., 1963., 1985., 1995. odnosno 2001. godine i žive u Čakovcu. Prvi podnositelj zahtjeva i druga podnositeljica zahtjeva su supružnici, dok su treći i četvrti podnositelj zahtjeva i peta podnositeljica zahtjeva njihova djeca.

5. Tijekom 2004. M.T., kći prvog podnositelja zahtjeva i druge podnositeljice zahtjeva, te sestra trećeg i četvrtog podnositelja zahtjeva i pete podnositeljice zahtjeva, ušla je u vezu s izvjesnim M.M. Počeli su živjeti zajedno s podnositeljima zahtjeva u njihovome domu. Dana 1. ožujka 2005. rodila im se kći V.T. Ubrzo nakon toga M.M. je imao niz sukoba s ukućanima te je često upućivao verbalne prijetnje M.T., zbog čega se u srpnju 2005. iselio iz kuće. Dana 4. siječnja 2006. Centar za socijalnu skrb Čakovec (u daljnjem tekstu: "Centar za socijalnu skrb") podnio je prijavu Policijskoj upravi međimurskoj navodeći između ostalog da je 2. siječnja 2006. M.M. došao u Centar tvrdeći da ima bombu koju će "baciti na svoju bivšu suprugu [to znači M.T.] i dijete".

6. Dana 5. siječnja 2006. M.T. je Državnom odvjetništvu u Čakovcu podnijela kaznenu prijavu protiv M.M.-a. Navela je da je u razdoblju od srpnja 2005. M.M. u više navrata dolazio u dom njezinih roditelja gdje je živjela s kćeri i da je prijetio da će nju i njihovu zajedničku kćer ubiti bombom ako ne pristane vratiti mu se. Uz to ju je često zvao telefonom i mobitelom joj slao SMS poruke ponavljajući iste prijetnje.

7. Dana 3. veljače 2006. M.M.-u je određen pritvor nakon što je 27. siječnja 2006. protiv njega pokrenut kazneni postupak pred Općinskim sudom u Čakovcu. U psihijatrijskom

mišljenju pribavljenom tijekom postupka navedeno je da je 2. siječnja 2006. M.M. pred zaposlenicima Centra za socijalnu skrb tvrdio da ima bombu i da su njegove prijetnje ozbiljne. Istu je tvrdnju ponovio 19. siječnja 2006. pred policijskim službenicima Policijske uprave međimurske. Mjerodavni dijelovi zaključaka tog mišljenja glase kako slijedi:

"1. Optuženik M.M. je osoba koja pati od dubokog poremećaja osobnosti etiološki povezanog s urođenom disfunkcijom mozga i izrazito nepovoljnim odgojnim okolnostima u djetinjstvu. Dg. mješoviti poremećaj osobnosti ...

2. U kontekstu navedenog poremećaja osobnosti, optuženikova reakcija na problematične situacije svodi se na neodgovarajući i patološki obrambeni mehanizam s precijenjenim idejama i s tim povezanim aktivnostima. Te precijenjene ideje ne prelaze granicu duševne bolesti.

3. Nisam pronašao elemente trajne ili privremene urođene duševne bolesti, smanjenih intelektualnih sposobnosti ili epilepsije koji bi mogli biti povezani s kaznenim djelima koja se optuženiku stavljaju na teret.

4. Nije ovisan o alkoholu, drogama niti drugim tvarima ...

5. S obzirom na navedeno u točkama 1., 2. i 3. te imajući na umu sve ostale informacije koje su dosad prikupljene u vezi s kaznenim djelima, smatram da je njegova sposobnost voljnog kontroliranja i shvaćanja značenja i posljedica svoga čina *tempore criminis* bila umanjena, ali nije bio potpuno neubrojiv.

6. Postoji velika vjerojatnost da će ponoviti isto ili slično kazneno djelo. Kako bi se to spriječilo, preporučujem sudu da, uz ostale mjere, odredi i obvezno psihijatrijsko liječenje s dominantno psihoterapijskim pristupom, a sve s ciljem formiranja konstruktivnijih rješavanja životnih situacija."

8. Dana 15. ožujka 2006. Općinski sud je M.M.-a proglasio krivim zbog toga što je u nekoliko navrata u razdoblju od srpnja do 30. prosinca 2005. prijetio M.T. pred njenom obiteljskom kućom i na parkiralištu u blizini gradskoga groblja kad bi M.T. bila sama. Izvikivao je prijetnje da će bombom ubiti nju, sebe i njihovo dijete. Dana 2. siječnja 2006. u Centru za socijalnu skrb izjavio je da je kad je prijetio mislio ozbiljno, da uistinu ima bombu i da će na djetetov prvi rođendan 1. ožujka 2006. ubiti sebe i dijete. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od pet mjeseci i određena mu je sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja tijekom boravka u zatvoru, a po potrebi i nakon toga. U određivanju obveznog psihijatrijskog liječenja optuženiku, sud se u cijelosti pozvao na nalaze iz izvješća psihijatra. Mjerodavni dio presude glasi kako slijedi:

"... tijekom čitavog razdoblja o kojemu je riječ optuženik je žrtvi govorio da će baciti bombu na sebe i njihovo dijete, kao i na nju [žrtvu] ako se zatekne u blizini. Ti su događaji kulminirali 30. prosinca. Optuženik se nije suzdržao od spominjanja bombe čak ni pred djelatnicima Centra za socijalnu skrb i policajcem. Osim toga, pred policajcem je rekao da će sebe i dijete raznijeti bombom na djetetov prvi rođendan. Stoga nema sumnje da su i žrtva i svjedoci te prijetnje shvatili ozbiljno. ... Prema tome, žrtvini strahovi zbog vlastite sigurnosti i zbog sigurnosti njezinoga djeteta bili su opravdani ...

...

... ispunjeni su svi uvjeti za određivanje sigurnosne mjere [obveznog psihijatrijskog liječenja] budući da je optuženik počinio kazneno djelo u stanju smanjene ubrojivosti i da postoji vjerojatnost ponavljanja istih ili sličnih djela. Potrebno je odrediti obvezno psihijatrijsko liječenje za vrijeme izvršavanja kazne i potom na slobodi. Liječenje će se temeljiti na dominantno psihoterapijskom pristupu, kako je preporučio vještak, s ciljem da se [kod optuženika] razviju sposobnosti za konstruktivnije rješavanje teških životnih situacija."

9. Dana 28. travnja 2006. Županijski sud u Čakovcu skratio je sigurnosnu mjeru na trajanje M.M.-ove zatvorske kazne i potvrdio ostatak presude. Mjerodavni dio presude glasi kako slijedi:

"... nema sumnje da su se česte prijetnje ubojstvom ... bombom trebale prema svim objektivnim mjerilima shvatiti ozbiljno i da bi [takve prijetnje] uzrokovale stvarni osjećaj uznemirenosti, straha i zabrinutosti kod svake prosječne osobe, osobito u situaciji kad žrtva zna da je počinitelj agresivna osoba izvan kontrole, kao što je to bio slučaj sa žrtvom u ovome predmetu.

Nema sumnje ni da je ... optuženik svoje prijetnje upućivao tijekom razdoblja od pola godine u kojem se žrtva, zbog stalnih prijetnji, bojala ne samo za vlastitu sigurnost, već i za sigurnost i dobrobit svoga djeteta, koje tada još nije bilo navršilo ni godinu dana. Žrtva je time nedvojbeno dovedena u težak i nezavidan položaj svakodnevno strahujući za svoj i kćerkin život, što potvrđuje ne samo njezin iskaz, već i činjenica da je zatražila pomoć od nadležnih tijela, [poput] policije, centra za socijalnu skrb i državnoga odvjetništva.

...

Ocjenjujući ... pobijanu presudu na temelju članka 379. stavka 1.(2) Zakona o kaznenom postupku, ovaj je žalbeni sud utvrdio da je prvostupanjski sud prekršio zakonske odredbe na štetu optuženika kad je naložio da se sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja nastavi nakon optuženikovog otpusta [iz zatvora], što je protivno članku 75. Kaznenog zakona prema kojemu obvezno psihijatrijsko liječenje može trajati do prestanka razloga zbog kojih je primijenjeno, ali u svakom slučaju do prestanka izvršenja kazne zatvora.

...

... ovaj se sud ne slaže s optuženikovim tvrdnjom da bi u njegovome slučaju svrha kažnjavanja bila ostvarena uvjetnom osudom, posebno s obzirom na činjenicu da optuženik ... nije pokazao samokritičnost u odnosu na svoje postupke niti ikakvo kajanje zbog onoga što je izrekao ..."

10. M.M. je kaznu zatvora služio u Zatvoru u Varaždinu iz kojeg je pušten 3. srpnja 2006. Dana 15. kolovoza 2006. ustrijelio je M.T., njihovu kćer V.T. i sebe. Prije pucnjave, susjed M.T. ga je opazio kako nosi automatsku pušku i kako ostavlja bicikl u obližnjoj šumi. Susjed je odmah pozvao policiju. Policija je na mjesto događaja došla nakon dvadeset minuta, neposredno nakon tragičnoga događaja.

11. Dana 15. kolovoza 2006. policija je obavila obavijesni razgovor sa susjedom M.T., I.S.-om koji je vidio M.M.-a kako se približava kući M.T. neposredno prije kritičnoga događaja. Na zahtjev policije, dana 17. kolovoza 2006. istražni sudac Županijskog suda u Varaždinu izdao je nalog za pretragu stana i vozila u vlasništvu izvjesnog M.G.-a za kojega je postojala sumnja da je M.M.-u nabavio oružje. Nalog je izvršen istoga dana, ali nije utvrđena veza između M.G.-a i oružja koje je koristio M.M. Istražni sudac nije poduzeo nikakve daljnje korake u tom predmetu.

12. Dana 18. kolovoza 2006. policija je Državnom odvjetništvu u Čakovcu dostavila izvješće u kojemu je iscrpno opisala okolnosti tragičnoga događaja.

13. Dana 28. studenoga 2006. državno je odvjetništvo odbacilo kaznenu prijavu protiv M.M.-a za ubojstvo M.T. i V.T. zbog toga što je bio mrtav. Nije jasno tko je podnio tu kaznenu prijavu, ali primjerak rješenja državnog odvjetništva poslan je podnositeljima zahtjeva. Dopisom od istog tog datuma državno je odvjetništvo zatražilo od Policijske uprave međimurske da prikupi sve podatke vezane za psihijatrijsko liječenje M.M.-a u Zatvoru u Varaždinu. Mjerodavni dio izvješća što su ga 13. prosinca 2006. sastavile zatvorske vlasti Zatvora u Varaždinu glasi kako slijedi:

"M.M. je boravio u pritvoru u Zatvoru u Varaždinu od 3. veljače do 22. svibnja 2006. kad je upućen na odsluženje kazne zatvora ... koje je prestalo 3. srpnja 2006.

Psihijatrijskim vještačenjem M.M.-a, provedenim tijekom njegovoga boravka u pritvoru, utvrđeno je da on pati od mješovitog poremećaja osobnosti koji je posljedica urođene disfunkcije mozga i nepovoljnih odgojnih okolnosti u djetinjstvu. U svom je nalazu i mišljenju vještak psihijatar preporučio da mu se odredi obvezno psihijatrijsko liječenje s dominantno psihoterapijskim pristupom, a sve s ciljem formiranja konstruktivnijih rješavanja životnih situacija.

Za vrijeme služenja kazne zatvora bio je predviđen intenzivni tretman koji se sastojao od čestih individualnih razgovora, u skladu s pojedinačnim programom izvršavanja kazne zatvora. Rijetko je na vlastitu inicijativu dolazio na razgovore, pa je to, radi potreba liječenja, od njega zahtijevalo osoblje. ...

Dok je bio u zatvoru, M.M. je bio kod zatvorskog liječnika pet puta, nekad na vlastitu inicijativu, a nekad na poziv liječnika. Nije inzistirao na psihijatrijskoj terapiji, pa se stoga njegovo liječenje, prema preporuci vještaka, temeljilo na intenzivnom psihoterapijskom tretmanu od strane osoblja, upravitelja zatvora i ostalih koji su s njime razgovarali. Bio je izrazito introvertirana osoba, pa se njegova stvarna osobnost nije mogla otkriti u pritvorskim i zatvorskim uvjetima."

14. Dana 11. prosinca 2006. Policijska uprava međimurska obavila je obavijesni razgovor s upraviteljem Zatvora u Varaždinu, P.L.-om. Mjerodavni dio izvješća o obavijesnom razgovoru sastavljenog 2. prosinca 2006. glasi kako slijedi:

"Gore navedeni je upravitelj Zatvora u Varaždinu i izjavljuje da je pokojni M.M. služio kaznu zatvora u Zatvoru u Varaždinu od 3. veljače do 3. srpnja 2006. ...

Tijekom boravka u zatvoru M.M. je bio psihijatrijski liječen u skladu sa stručnim mišljenjem i preporukom. Liječenje se temeljilo na intenzivnom psihoterapijskom tretmanu M.M.-a, koji se sastojao od razgovora sa zatvorskim osobljem, njime [to jest, upraviteljem zatvora] i zatvorskim liječnikom. Tijekom liječenja M.M. nije primao niti tražio farmakoterapiju. Utvrđeno je i da je M.M. veoma introvertirana osoba koja nije željela surađivati u liječenju.

Za vrijeme boravka u zatvoru M.M. je bio kod zatvorskog liječnika pet puta u vezi s određenim problemima, odnosno bolestima.

Uz to tvrdi da ne postoje interni propisi o provedbi sigurnosne mjere i da se sva liječenja provode u skladu sa Zakonom o izvršavanju kazne zatvora."

15. Prema navodima Vlade, budući da nisu bili utvrđeni propusti osoba zaduženih za izvršenje M.M.-ove zatvorske kazne i sigurnosne mjere, istraga je zaključena, iako u tom smislu nije donesena nikakva formalna odluka.

16. U zatvorskom zdravstvenom kartonu M.M.-a, što ga je dostavila Vlada, nema nikakvih naznaka o psihijatrijskom ili psihoterapijskom tretmanu.

17. Dana 6. studenoga 2006. podnositelji zahtjeva podnijeli su državnome odvjetništvu prijedlog za rješenje svog zahtjeva za naknadu nematerijalne štete u vezi sa smrću M.T. i V.T. Naveli su da su nadležne vlasti propustile poduzeti odgovarajuće mjere radi zaštite života M.T. i V.T. te su ukazali na manjkavosti istrage o okolnostima njihove smrti. Zatražili su 1.105.000 hrvatskih kuna (HRK) na ime naknade štete i 13.481 HRK na ime troškova. Nije im odgovoreno. Na temelju članka 186.(a) Zakona o parničnom postupku, ako takav zahtjev ne bude prihvaćen ili o njemu ne bude odlučeno u roku od tri mjeseca od njegova podnošenja, podnositelj zahtjeva može podnijeti tužbu nadležnom sudu. Podnositelji zahtjeva nisu podnijeli građansku tužbu.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

18. Članak 21. Ustava Republike Hrvatske (*Narodne novine*, br. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000 i 28/2001) glasi kako slijedi:

"Svako ljudsko biće ima pravo na život.

..."

19. Mjerodavni dio Ustavnog zakona o Ustavnom sudu (*Narodne novine*, br. 29/2002) glasi kako slijedi:

Članak 38.

"Svaka fizička i pravna osoba ima pravo predložiti pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom ..."

Članak 55.

"(1) Ustavni sud će ukinuti zakon ili pojedine njegove odredbe ako utvrdi da nije suglasan s Ustavom ..."

20. Mjerodavni dio članka 75. Kaznenog zakona Republike Hrvatske (*Narodne novine*, br. 110/1997, 58/1998, 50/2000, 129/2000, 51/2001, 62/2003 i 105/2004) glasi kako slijedi:

"Sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja može se primijeniti samo prema počinitelju koji je kazneno djelo počinio u stanju smanjene ubrojivosti ako postoji opasnost da razlozi za takvo stanje mogu i u budućnosti poticajno djelovati za počinjenje novog kaznenog djela.

Sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja može se pod uvjetima iz stavka 1. ovoga članka primijeniti za vrijeme izvršenja kazne zatvora ili uz zamjenu za kaznu zatvora ili uz uvjetnu osudu.

Obvezno psihijatrijsko liječenje traje do prestanka razloga zbog kojih je primijenjeno, ali u svakom slučaju do prestanka izvršenja kazne zatvora ... U svim slučajevima obvezno psihijatrijsko liječenje ne može trajati dulje od tri godine.

..."

21. Mjerodavne odredbe Zakona o kaznenom postupku (*Narodne novine*, br. 110/1997, 27/1998, 58/1999, 112/1999, 58/2002, 143/2002, 63/2002, 62/2003 i 115/2006) glase kako slijedi:

Članak 174. stavak 2.

"[Kako bi mogao] odlučiti hoće li zahtijevati provođenje istrage ... državni će odvjetnik ... zahtijevati od redarstvenih vlasti da prikupe potrebne obavijesti i poduzmu druge mjere radi otkrivanja ... počinitelja ..."

Članak 177.

"Ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, redarstvene vlasti dužne su poduzeti potrebne mjere da se pronađe počinitelj kaznenog djela, ... te da prikupe sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka. ..."

Članak 187.

"(1) Istraga se pokreće protiv određene osobe kad postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo.

(2) U istrazi će se prikupiti dokazi i podaci koji su potrebni da bi se moglo odlučiti hoće li se podignuti optužnica ili obustaviti postupak ..."

22. Mjerodavne odredbe Zakona o obveznim odnosima (*Narodne novine*, br. 35/2005) glase kako slijedi:

Članak 19.

"(1) Svaka fizička i pravna osoba ima pravo na zaštitu svojih prava osobnosti pod pretpostavkama utvrđenim zakonom.

(2) Pod pravima osobnosti u smislu ovoga Zakona razumijevaju se prava na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i dr.

..."

Članak 1100.

"(1) U slučaju povrede prava osobnosti sud će, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema.

..."

Članak 1101.

"(1) U slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe pravo na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete imaju članovi njezine uže obitelji (bračni drug, djeca i roditelji).

(2) Takva se naknada može dosuditi i braći i sestrama, djedovima i bakama, unučadi te izvanbračnom drugu, ako je između njih i umrlog, odnosno ozlijeđenog postojala trajnija zajednica života.

..."

23. Članak 13. Zakona o ustrojstvu državne uprave (*Narodne novine*, br. 75/1993, 48/1999, 15/2000 i 59/2001) glasi kako slijedi:

"Štetu koja građaninu, pravnoj osobi ili drugoj stranci nastane nezakonitim ili nepravilnim radom tijela državne uprave, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ... naknađuje Republika Hrvatska.."

24. Mjerodavni dio članka 186.(a) Zakona o parničnom postupku (*Narodne novine*, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01 i 177/03) glasi kako slijedi:

"Osoba koja namjerava podnijeti tužbu protiv Republike Hrvatske dužna se prije podnošenja tužbe obratiti nadležnom državnom odvjetništvu sa zahtjevom za mirno rješenje spora.

...

Ako zahtjev iz stavka 1. ovoga članka ne bude prihvaćen ili o njemu ne bude odlučeno u roku od tri mjeseca od njegova podnošenja, podnositelj zahtjeva može podnijeti tužbu nadležnom sudu.

..."

25. Mjerodavne odredbe Zakona o izvršavanju kazne zatvora (*Narodne novine*, br. 128/1999 i 190/2003) glase kako slijedi:

SVRHA IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA

Članak 2.

"Glavna svrha izvršavanja kazne zatvora jest, uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora ... njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima."

PRIPRAVA ZA OTPUST I POMOĆ POSLIJE OTPUSTA**Članak 13.**

"Kaznionica, odnosno zatvor će tijekom izvršavanja kazne zatvora pravodobno osigurati pripravu zatvorenika za otpuštanje u suradnji s ustanovama i drugim pravnim osobama u čijem su djelokrugu poslovi pomoći poslije otpusta [iz zatvora]."

POJEDINAČNI PROGRAM IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA**Članak 69.**

"(1) Pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora (u daljnjem tekstu: program izvršavanja) jest skup pedagoških, radnih, zaokupljenosnih, zdravstvenih, psiholoških i sigurnosnih radnji i mjera kojima se planira izvršavanje kazne zatvora primjereno osobinama i potrebama zatvorenika te vrsti i mogućnostima kaznionice, odnosno zatvora. Program izvršavanja donosi se radi ispunjavanja svrhe izvršavanja kazne zatvora iz članka 7. ovoga Zakona.

(2) Program izvršavanja ... donosi upravitelj na prijedlog stručnog tima kaznionice, odnosno zatvora ....

(3) Program izvršavanja sadrži podatke o: ... posebnim postupcima (... psihološka i psihijatrijska pomoć, ...), posebnim mjerama sigurnosti.

..."

ZAŠTITA ZDRAVLJA**Članak 103.**

"(1) Zatvoreniku se osigurava liječenje i redovita briga o tjelesnom i duševnom zdravlju. ..."

26. Članak 22. Zakona o državnom odvjetništvu (*Narodne novine*, 75/1995) glasi kako slijedi:

"(1) Troškovi zastupanja pred sudovima i drugim nadležnim tijelima priznaju se nadležnom državnom odvjetništvu prema propisima o nagradama i naknadama za rad odvjetnika.

(2) Sredstva naplaćena na ime troškova zastupanja prihod su državnog proračuna."

27. Kad je riječ o građanskom postupku za naknadu štete, Vlada je dostavila nekoliko odluka Vrhovnoga suda u kojima on daje mišljenje o odgovornosti države za štetu koju su prouzročila upravna tijela.

Mjerodavni dijelovi odluke br. Rev 2203/1991-2 od 30. prosinca 1991. glase kako slijedi:

"Naime, konkretnu štetu prouzročili su svojim nezakonitim i nepravilnim radom radnici OKPD V. - P. odnosno KPD L. time što su dopustili da osuđenik, sklon nasilju kao što je spomenuti D.P., pobjegne iz toga doma, umjesto da su ga u tome spriječili pa i sredstvima prisile (čl. 175. i 176. st. 1. toč. 4. Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija - "Narodne novine" br. 21/74 i 39/74).

Izvršenjem kazne, a posebno kazne zatvora, ostvaruje se svrha kažnjavanja određena zakonom, što znači uz ostalo sprečavanje konkretnog učinioca da učini krivično djelo na način da mu se ograniči kretanje. U konkretnom slučaju radnici navedenih kazneno-popravnih ustanova za koje snosi odgovornost tuženica, propustili su to učiniti u odnosu na osuđenika koji je izvršenjem predmetnog štetnog događaja ponovio čin nasilja kako je učinio (u težem obliku) i prilikom izvršenja krivičnog djela zbog kojeg je osuđen i zbog kojeg se nalazio na izdržavanju kazne zatvora ... Da se radi o društveno opasnoj osobi koju je posebno u ovom slučaju trebalo spriječiti u vršenju krivičnih djela držanjem u zatvoru proizlazi ne samo iz činjenice da je učinio krivično djelo razbojništva, već i iz činjenice da je nasilničkom djelatnošću pored tužitelja oštetio i

brojne druge osobe za vrijeme trajanja njegovog bjegstva iz zatvora. Treba dodati da na to upućuje i njegova ranija osuđivanost ...

...

Stoga u konkretnom slučaju postoji pravno relevantna uzročna veza između nezakonitog i nepravilnog rada tijela tuženice te bijega i štetne posljedice ... a što sve dovodi do odgovornosti tuženice."

Mjerodavni dio odluke br. Rev 186/04-2 od 10. siječnja 2006. glasi kako slijedi:

"Po odredbi čl. 13. Zakona o sustavu državne uprave ("Narodne novine", broj 75/93, 48/99, 15/00 i 59/01) Republika Hrvatska dužna je naknaditi štetu koja građaninu, pravnoj osobi ili drugoj osobi nastane nezakonitim ili nepravilnim radom tijela državne uprave, tijela jedinice lokalne samouprave i uprave ....

...

Da bi određeno propuštanje ili postupanje suprotno zakonu, drugom propisu ili općem aktu predstavljalo nezakoniti rad ... potrebno je i postojanje volje ili pristanka da se time oštete prava i interesi trećega."

28. Podnositelji zakona dostavili su nekoliko odluka Vrhovnoga suda koje se tiču istoga pitanja.

Mjerodavni dio odluke br. Rev 713/1998-2 od 13. rujna 2000. glasi kako slijedi:

"Da bi određeno propuštanje primjene ili postupanje suprotno zakonu, drugom propisu ili općem aktu predstavljalo nezakonit rad, odnosno da bi određeno nečinjenje ili činjenje suprotno uobičajenom ili propisanom načinu obavljanja djelatnosti predstavljalo nepravilan rad potrebno je i postojanje volje ili pristanka da se time oštete prava i interesi trećega."

Mjerodavni dio odluke br. Rev 218/04-2 od 27. listopada 2004. glasi kako slijedi:

"Dakle, da bi tužitelji kao oštećenici mogli osnovano zahtijevati naknadu štete od Republike Hrvatske, moraju se ostvariti propisane pretpostavke, a te su da je šteta posljedica nezakonitog ili nepravilnog rada osobe ili tijela koje obavlja tu službu ili djelatnost. Pri tome se nezakonit rad očituje kao postupanje suprotno zakonu, drugom propisu ili općem aktu ili propuštanje da se zakon, drugi propis ili opći akt primijeni, s voljom ili pristankom da se trećem nanese šteta. Nepravilan rad očituje se kao činjenje ili nečinjenje suprotno uobičajenom ili propisanom načinu obavljanja djelatnosti, a može se zaključiti o postojanju volje ili pristanka da se time oštete prava i interesi trećega."

Mjerodavni dio odluke br. Rev 730/04-2 od 16. studenoga 2005. glasi kako slijedi:

"... da se nezakonit rad očituje kao postupanje suprotno zakonu ili propuštanje primjene zakonskih odredbi s voljom ili pristankom da se trećem nanese šteta, a nepravilan rad je činjenje ili nečinjenje suprotno uobičajenom ili propisanom načinu obavljanja djelatnosti. ... Teret dokaza bio je na tužitelju. .... Tužitelj, koji tvrdi da mu je nastala šteta, bio je, dakle, dužan dokazati postojanje štete, štetnu radnju tužene (u ovom slučaju nezakonit ili nepravilan rad tijela državne uprave u smislu čl. 13. Zakona o sustavu državne uprave) i uzročnu vezu između štetne radnje i nastale štete."

Mjerodavni dio odluke br. Rev 257/06-2 od 18. svibnja 2006. glasi kako slijedi:

"Smisao odredbe čl. 13. Zakona o sustavu državne uprave je ta, da država odgovara za štetu u slučaju kad bi bila riječ o svjesnom postupanju suprotno zakonu s voljom da se nekome nanese šteta."

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 2. KONVENCIJE

29. Podnositelji zahtjeva podnijeli su dva prigovora na temelju članka 2. Konvencije. Kao prvo, prigovorili su da je država propustila ispuniti svoje pozitivne obveze da spriječi smrt M.T. i V.T. i, kao drugo, da država nije provela temeljitu istragu o mogućoj odgovornosti svojih službenika za smrt M.T. i V.T.

Članak 2. Konvencije glasi kako slijedi:

"1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. Nitko ne smije biti namjerno lišen života osim u izvršenju sudske presude na smrtnu kaznu za kaznena djela za koje je ta kazna predviđena zakonom.

2. Nije u suprotnosti s odredbama ovog članka lišenje života proizašlo iz upotrebe sile koja je bila nužno potrebna:

- a) pri obrani bilo koje osobe od protupravnog nasilja;
- b) pri zakonitom uhićenju ili pri sprječavanju bijega osobe zakonito lišene slobode;
- c) radi suzbijanja pobune ili ustanka u skladu sa zakonom."

A. Dopuštenost

Tvrdnje stranaka

30. Vlada je ustvrdila da su podnositelji zahtjeva imali na raspolaganju nekoliko pravnih sredstava koje su propustili iscrpiti. Kao prvo, nisu podnijeli kaznenu prijavu protiv osobe koju su smatrali odgovornom za smrt M.T. i V.T., što bi im omogućilo da predlože izvođenje dokaza i provedbu istražnih mjera. Da su to učinili, nadležno državno odvjetništvo bi po njihovoj kaznenoj prijavi donijelo obrazloženo rješenje. Čak i kad bi kaznena prijava bila odbačena, podnositelji zahtjeva bi tada imali mogućnost sami nastaviti kazneni progon.

31. Kao drugo, podnositelji zahtjeva mogli su podnijeti građansku tužbu za naknadu štete protiv države na temelju članaka 1100. i 1101. Zakona o obveznim odnosima, te na temelju Konvencije koja je u Hrvatskoj izravno primjenjiva.

32. I na kraju, činjenica da odgovornost države postoji samo ako se dokaže uzročna veza između štetne radnje i nanesene štete predstavlja univerzalno prihvaćeno načelo odgovornosti za štetu koje nije specifičnost hrvatskoga pravnog sustava.

33. Podnositelji zahtjeva ustvrdili su da prema domaćem pravu treći i četvrti podnositelj zahtjeva i peta podnositeljica zahtjeva nemaju pravo tražiti naknadu štete za smrt V.T. Građanska tužba protiv države za naknadu štete, koja je postojala kao mogućnost za sve podnositelje zahtjeva u odnosu na smrt M.T. te za prvog podnositelja zahtjeva i drugu podnositeljicu zahtjeva u odnosu na smrt V.T., nije imala izgleda za uspjeh. Naime, bilo bi nemoguće dokazati da su ispunjeni uvjeti što ih je utvrdio Vrhovni sud, a to je da su radnje nadležnih vlasti bile nezakonite i da su oni postupali s namjerom prouzročenja štete trećim osobama ili barem da su pristali na takav ishod. Nadalje, da su izgubili spor, morali bi platiti troškove zastupanja države u postupku od strane državnoga odvjetništva, koje je imalo pravo na nagradu prema odredbama Odvjetničke tarife. Prema standardima sudske prakse Vrhovnoga suda, podnositelji zahtjeva mogli su tražiti naknadu štete u iznosu od oko 800.000 HRK. Budući da bi se troškovi zastupanja države odredili prema vrijednosti spora, oni bi

iznosili oko 80.000 HRK. To znači da bi premašili zajednički godišnji dohodak podnositelja zahtjeva, koji je iznosio oko 14.000 HRK, budući da je jedini član njihovoga kućanstva koji je ostvarivao dohodak bio prvi podnositelj zahtjeva. S obzirom na činjenicu da njihov mogući zahtjev za naknadu štete nije imao izgleda za uspjeh, postojao je vrlo visok rizik da bi morali platiti troškove zastupanja državnoga odvjetništva kojih nisu imali pravo biti oslobođeni. Plaćanje tih troškova bi ih financijski uništilo, što je bio razlog zbog kojeg nisu podnijeli građansku tužbu protiv države.

34. U odnosu na Vladin prigovor da su trebali podnijeti kaznenu prijavu protiv osoba koje su smatrali odgovornima za smrt svojih bliskih srodnika, podnositelji zahtjeva ustvrdili su da su sve informacije koje su im bile poznate bile poznate i mjerodavnim državnim vlastima i da su u tim okolnostima vlasti trebale poduzeti odgovarajuće korake u svrhu istrage smrti M.T. i V.T.

Ocjena Suda

35. Sud ističe da je svrha članka 35. da se državama ugovornicama dade prilika spriječiti ili ispraviti povrede za koje se navodi da su ih počinile, prije nego se ti navodi iznesu pred institucije Konvencije. Dakle, države su oslobođene od obveze da za svoje postupke odgovaraju pred međunarodnim tijelom prije nego što su imale priliku ispraviti stvari kroz svoje pravne sustave. Pravilo iscrpljenja domaćih pravnih sredstava iz članka 35. Konvencije nalaže da podnositelj zahtjeva treba imati redovni put do onih pravnih sredstava koja se odnose na navodne povrede i koja su istovremeno dostupna i dovoljna. Postojanje takvih pravnih sredstava mora biti dovoljno izvjesno ne samo u teoriji, već i u praksi, a ako to nije tako, tada će tim pravnim sredstvima nedostajati potrebna dostupnost i učinkovitost; na tuženoj državi je da utvrdi da su ti uvjeti ispunjeni (vidi *Selmouni v. France* [GC], br. 25803/94, §§ 74 i 75, ECHR 1999-V).

36. Članak 35. predviđa podjelu tereta dokazivanja. Vlada koja se poziva na neiscrpljenje domaćih pravnih sredstava dužna je uvjeriti Sud da je pravno sredstvo bilo djelotvorno te raspoloživo u teoriji i praksi u relevantno vrijeme, drugim riječima, da je bilo dostupno, da je moglo pružiti pravnu zaštitu u odnosu na prigovore podnositelja zahtjeva, te da je davalo razumne izgleda za uspjeh (vidi *Akdivar and Others v. Turkey*, 16. rujna 1996., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, § 68).

37. Sud ističe da se prilikom primjene ovoga pravila mora na odgovarajući način uzeti u obzir kontekst. U tom je smislu potvrdio da se članak 35. mora primijeniti s određenim stupnjem fleksibilnosti i bez prekomjernoga formalizma (vidi *Cardot v. France*, 19. ožujka 1991., Serija A br. 200, § 34). Potvrdio je i da pravilo iscrpljenja pravnih sredstava nije apsolutno, a nije ni podobno za automatsku primjenu; kad se preispituje je li ono bilo poštovano bitno je uzeti u obzir posebne okolnosti dotičnoga predmeta (vidi *Van Oosterwijck v. Belgium*, 6. studenoga 1980., Serija A br. 40, § 35). To znači da, između ostalog, Sud mora realno uzeti u obzir ne samo postojanje formalnih pravnih sredstava u pravnome sustavu dotične ugovorne stranke, već i opći pravni i politički kontekst u kojemu oni funkcioniraju, te osobne okolnosti podnositelja zahtjeva (vidi *Akdivar and Others*, naprijed citirano, § 69140).

38. U odnosu na materijalni prigovor da država, protivno članku 2., nije poduzela odgovarajuće pozitivne mjere radi zaštite života osobe, mogućnost ostvarenja naknade štete za smrt osobe će općenito i u uobičajenim okolnostima predstavljati primjerenu i dovoljnu zadovoljštinu (vidi, *E. and Others v. the United Kingdom*, br. 33218/96, § 110 i, *mutatis mutandis*, *Caraher v. the United Kingdom* (dec.), br. 24520/94, ECHR 2000-I).

39. Sud na početku primjećuje da novodoneseni članci 1100. i 1101. Zakona o obveznim odnosima, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2006., pružaju mogućnost traženja naknade štete u vezi sa smrću bračnog druga, djeteta ili roditelja, te da se naknada štete može dosuditi i

braći i sestrama, djedu i baki, unučadi te izvanbračnom drugu ako je između njih i umrlog postojala trajnija zajednica života. Sud stoga utvrđuje da prema domaćem pravu, treći i četvrti podnositelj zahtjeva, kao njezini ujaci, i peta podnositeljica zahtjeva, kao njezina teta, nemaju pravo na naknadu štete zbog ubojstva V.T. Iz toga slijedi da se Vladin prigovor u odnosu na trećeg i četvrtog podnositelja zahtjeva i petu podnositeljicu zahtjeva u vezi sa smrću V.T. mora odbiti.

40. Kad je riječ o pravu prvog podnositelja zahtjeva i druge podnositeljice zahtjeva na naknadu štete za smrt M.T. i V.T., te pravu trećeg i četvrtog podnositelja zahtjeva i pete podnositeljice zahtjeva na naknadu štete za smrt M.T., Sud primjećuje da članci 1100. i 1101. Zakona o obveznim odnosima doista predstavljaju pravnu osnovu za traženje naknade štete od države. Sud će sada ispitati je li Vlada dokazala da građanska tužba za naknadu štete protiv države predstavlja pravno sredstvo koje je potrebno iscrpiti u okolnostima ovoga predmeta.

41. Sud primjećuje da nakon što je M.M. ubio M.T. i V.T. nije utvrđena odgovornost državnih službenika uključenih u slučaj u odnosu na dužnost mjerodavnih vlasti da zaštite živote žrtava. U tim bi se okolnostima moglo reći da građanska tužba za naknadu štete protiv države nema puno izgleda za uspjeh, osobito s obzirom na zahtjev iz domaćeg prava i prakse da odgovornost države postoji samo u slučaju nezakonitog postupanja od strane tijela vlasti ili nezakonitog propusta i namjere tijela vlasti da prouzroče štetu trećoj osobi ili prihvaćanja takvoga ishoda.

42. Međutim, neovisno o izgledima za uspjeh moguće građanske tužbe o zakonitosti postupanja mjerodavnih vlasti, Sud primjećuje da, bilo kako bilo, ono o čemu je ovdje riječ nije pitanje jesu li vlasti postupale zakonito odnosno je li uopće postojala pojedinačna odgovornost državnog službenika s bilo koje osnove. Puno šire od toga, središnje pitanje u ovome predmetu navodne su manjkavosti domaćeg sustava zaštite života ljudi od postupaka opasnih kriminalaca koji su kao takvi utvrđeni od strane mjerodavnih vlasti i postupanja prema takvim pojedincima, uključujući i pravni okvir u kojemu nadležne vlasti trebaju djelovati i predviđene mehanizme. U vezi s time, Sud primjećuje da Vlada nije dokazala da su se ta pitanja, a osobito prigovori podnositelja zahtjeva na temelju članka 2. Konvencije koji se odnose na manjkavosti domaćega prava i prakse prije smrti M.T. i V.T., mogla ispitati i u jednome od postupaka na koji se pozvala.

43. Glede Vladine tvrdnje da su nakon ubojstva M.T. i V.T. podnositelji zahtjeva mogli podnijeti i kaznenu prijavu, Sud primjećuje da je korak u tom smjeru poduzeo istražni sudac Županijskog suda u Varaždinu kad je 17. kolovoza 2006. naložio pretragu stana i vozila izvjesnog M.G. kojega se sumnjičilo da je M.M.-u nabavio oružje, kao i Državno odvjetništvo u Čakovcu kad je 28. studenoga 2006. od Policijske uprave međimurske zatražilo da prikupi sve podatke o psihijatrijskom liječenju M.M.-a dok je služio kaznu zatvoru. Ti koraci, međutim, nisu doveli do pokretanja kaznenog ili nekog drugog postupka protiv bilo koje od uključenih osoba. Sud ne vidi na koji bi način još jedna kaznena prijava o tim istim pitanjima, da su je podnositelji zahtjeva podnijeli, mogla dovesti do drukčijega ishoda. U vezi s time, Sud ponavlja da, u predmetima koji se odnose na smrt u okolnostima iz kojih bi mogla proizići odgovornost države, vlasti moraju djelovati na vlastitu inicijativu čim saznaju za dotičnu stvar. One to ne mogu prepustiti inicijativi rodbine bilo u smislu podnošenja formalne prijave ili u smislu preuzimanja odgovornosti za vođenje ikakvog istražnog postupka (vidi, na primjer, *McKerr v. the United Kingdom*, br. 28883/95, § 111, ECHR 2001-III, i *Slimani v. France*, br. 57671/00, § 29, ECHR 2004-IX (izvaci)).

44. Iz toga slijedi da se pravna sredstva što ih je Vlada predložila nisu morala iscrpiti. U donošenju tog zaključka, Sud je uzeo u obzir posebne okolnosti ovoga predmeta, kao i činjenicu da je dovedeno u pitanje jedno od temeljnih prava, a to je pravo na život (vidi, između drugih izvora prava, *McCann and Others v. the United Kingdom*, 27. rujna 1995., Serija A br. 324, § 147) i da je svrha Konvencije jamčiti prava koja nisu teorijska ili iluzorna,

već su praktična i djelotvorna (vidi, na primjer, *Matthews v. the United Kingdom* [GC], br. 24833/94, § 34, ECHR 1999-I). Vladin se prigovor, prema tome, treba odbiti.

45. Sud utvrđuje da ovaj dio zahtjeva nije očigledno neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. Konvencije. Uz to utvrđuje i da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

Tvrđnje stranaka

46. Podnositelji zahtjeva prigovorili su da država nije ispunila svoju pozitivnu obvezu jer, iako je vlastima bilo dobro poznato da su M.M.-ove prijetnje upućene M.T. i V.T. ozbiljne, nisu naložili i proveli pretragu njegovoga stana i vozila tijekom prvog kaznenog postupka koji se vodio protiv njega, a u kojemu je bio optužen za ozbiljne prijetnje upućene M.T. i V.T. Podnositelji zahtjeva ustvrdili su da, prije nego što je M.M. pušten iz zatvora, mjerodavne vlasti nisu pravilno provodile njegovo psihijatrijsko liječenje niti su procijenile njegovo duševno stanje i vjerojatnost da će izvršiti svoje prijetnje. Ukazali su na nedostatke propisa o izvršenju kazne zatvora i ustvrdili da je domaće pravo manjkavo jer se optuženik proglašen krivim za kazneno djelo može podvrgnuti psihijatrijskom liječenju samo za vrijeme trajanja kazne zatvora. Podnositelji zahtjeva prigovorili su i da domaće vlasti nisu provele propisnu i temeljitu istragu o mogućoj odgovornosti države za smrt njihovih bliskih srodnika.

47. Vlada je ustvrdila da su domaće vlasti prijetnje M.M.-a shvatile ozbiljno i da je iz tog razloga zadržan u pritvoru gdje se nalazio tijekom cijeloga suđenja. Osuđen je na kaznu zatvora razmjernu težini osude za kazneno djelo koja je bila unutar granica što ih je zakon postavio za kazneno djelo za koje je bio optužen. Nadalje, psihijatrijsko mu je liječenje određeno tijekom trajanja kazne zatvora, kako predviđa domaće pravo.

48. Što se tiče njihove procesne obveze na temelju članka 2., Vlada je ustvrdila da je nadležno državno odvjetništvo naložilo policiji da prikupi relevantne podatke o smrti M.T. i V.T.. Policija je, između ostalog, obavila obavijesni razgovor s upraviteljem zatvora iz kojeg je vidljivo na koji se način provodila mjera obveznog psihijatrijskog liječenja. Državno odvjetništvo nije utvrdilo da je bilo ikakvih propusta od strane zatvorskih vlasti koji bi predstavljali kazneno djelo. Što se tiče njihovoga sudjelovanja u istrazi, podnositelji zahtjeva nisu podnijeli posebnu kaznenu prijavu i nisu dokazali da su ikada zatražili informacije o istrazi.

Ocjena Suda

a. Materijalnopравни aspekt članka 2. Konvencije

Opća načela

49. Sud ponavlja da članak 2. nalaže državi da poduzme odgovarajuće mjere kako bi zaštitila živote osoba pod njezinom jurisdikcijom (vidi *L.C.B. v. the United Kingdom*, 9. lipnja 1998., *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III, § 36). To uključuje primarnu dužnost države da osigura pravo na život donošenjem djelotvornih kaznenopravnih odredaba koje će odvraćati od počinjenja kaznenih djela protiv osobe, popraćenih provedbenim mehanizmima za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje povreda tih odredaba (vidi *Nachova and Others v. Bulgaria* [GC], br. 43577/98 i 43579/98, § 160, ECHR 2005-VII).

50. To se u odgovarajućim okolnostima proširuje i na pozitivnu obvezu vlasti da poduzmu preventivne operativne mjere radi zaštite pojedinca čiji je život ugrožen kriminalnim radnjama drugog pojedinca. S obzirom na poteškoće vezane za održavanje mira i reda u

suvremenim društvima, nepredvidljivost ljudskoga ponašanja i operativne odluke koje se moraju donijeti u smislu prioriteta i resursa, Sud pazi i da, prilikom razmatranja pozitivnih obveza, članak 2. ne tumači na način da vlastima nametne nemoguć ili nerazmjern teret (vidi *Osman v. the United Kingdom*, 28. listopada 1998., *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII, § 116). Prema tome, vlasti ne mogu u slučaju svakog navodnog rizika za život podlijegati zahtjevu iz Konvencije u vezi s poduzimanjem operativnih mjera radi sprječavanja ostvarenja tog rizika.

51. Pozitivna će obveza nastati kad se utvrdi da su vlasti znale ili da su u to vrijeme trebale znati za postojanje stvarnog i neposrednog rizika za život identificirane osobe zbog kriminalnih radnji treće osobe, te da su propustile poduzeti mjere u okviru svojih ovlasti za koje se, prema razumnoj prosudbi, moglo očekivati da će spriječiti taj rizik (vidi *Osman*, naprijed citirano, § 116; *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*, br. 46477/99, § 55, ECHR 2002-III; te *Bromiley v. the United Kingdom* (dec.), br. 33747/96, 23. studenoga 1999.).

Primjena tih načela na ovaj predmet

52. Sud je prvo ispitao jesu li mjerodavne vlasti znale odnosno jesu li trebale znati za to da M.M. predstavlja rizik za živote M.T. i V.T. Sud primjećuje da je nadležno državno odvjetništvo pokrenulo kazneni postupak protiv M.M. zbog ozbiljnih prijetnji upućenih M.T. i V.T., koji je imao za posljedicu proglašenje M.M.-a krivim prema optužnici i njegovom osudom na kaznu zatvora od pet mjeseci. Domaći su sudovi utvrdili da je M.M. upućivao prijetnje M.T. i V.T. kroz duže vremensko razdoblje, to jest, od srpnja do prosinca 2005. Utvrdili su i da se on nije suzdržao od ponavljanja tih prijetnji pred zaposlenicima Centra za socijalnu skrb u Čakovcu i policijom, uključujući i njegovu najavu da će M.T. i V.T. raznijeti bombom na prvi rođendan V.T. 1. ožujka 2006. U više je navrata tvrdio da ima bombu, a mogao je isto tako imati i drugo oružje. Da su domaće vlasti te prijetnje smatrale ozbiljnim prijetnjama dokazuje i činjenica da je M.M. osuđen na bezuvjetnu kaznu zatvora. Nadalje, psihijatrijskim vještačenjem M.M.-a, obavljenim u tijeku kaznenoga postupka, utvrđeno je da on pati od mješovitog poremećaja osobnosti i da mu je potrebno obvezno psihijatrijsko liječenje kako bi razvio sposobnosti za konstruktivnije rješavanje teških životnih situacija. Utvrđeno je i da postoji opasnost od ponavljanja istih ili sličnih kaznenih djela, što je, kako se čini, od presudnog značaja u ovome predmetu.

53. Naprijed iznesena utvrđenja domaćih sudova i zaključci psihijatrijskoga vještačenja nedvojbeno ukazuju na to da su domaće vlasti znale da su prijetnje oduzimanjem života M.T. i V.T. ozbiljne i da se trebaju poduzeti sve razumne mjere kako bi ih se zaštitilo od tih prijetnji. Sud će sada ispitati jesu li mjerodavne vlasti poduzele sve razumne mjere u okolnostima ovoga predmeta radi zaštite života M.T. i V.T.

54. Sud prvo primjećuje da, iako je M.M. u nekoliko navrata spomenuo da ima bombu, a mogao je isto tako imati i drugo oružje, tijekom prvog kaznenog postupka protiv njega nije naložena pretraga njegovoga stana i vozila. Takva pretraga nije naložena niti izvršena unatoč tome što su mjerodavne vlasti znale za njegove naprijed spomenute izjave već 4. siječnja 2006., kad je Centar za socijalnu skrb u Čakovcu Policijskoj upravi međimurskoj podnio izvješće s takvim navodima.

55. Nadalje, Sud primjećuje da je u psihijatrijskom izvješću sastavljenom za potrebe kaznenoga postupka protiv M.M.-a naglašena potreba za njegovim kontinuiranim psihijatrijskim liječenjem kako bi mu se pomoglo da razvije sposobnosti za konstruktivnije rješavanje teških životnih situacija. Kad je odluka o određivanju obveznog psihijatrijskog liječenja postala pravomoćnom i ovršnom nakon donošenja presude žalbenoga suda 28. travnja 2006., M.M. je u pritvoru već proveo dva mjeseca i dvadeset i pet dana. Budući da je

bio osuđen na kaznu zatvora od pet mjeseci, njegovo psihijatrijsko liječenje do puštanja iz zatvora moglo je trajati samo dva mjeseca i pet dana. Sud smatra da psihički problemi M.M.-a, s obzirom na njihovu težinu utvrđenu psihijatrijskim vještačenjem tijekom kaznenoga postupka protiv njega, teško da su se uopće mogli riješiti u tako kratkome roku.

56. Osim toga, Vlada nije dokazala da je obvezno psihijatrijsko liječenje određeno u odnosu na M.M.-a tijekom njegovoga boravka u zatvoru uistinu i pravilno provedeno. Dostavljeni dokumenti pokazuju da se liječenje M.M.-a u zatvoru sastojalo od razgovora sa zatvorskim osobljem od kojih nitko nije bio psihijatar. Nadalje, Vlada nije dokazala da je upravitelj Zatvora u Varaždinu donio pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora kako propisuje članak 69. Zakona o izvršavanju kazne zatvora. Takav pojedinačni program u odnosu na M.M.-a ima još veću važnost ako se uzme u obzir činjenica da su mu domaći sudovi kaznu zatvora izrekli zajedno s tako značajnom mjerom kao što je obvezno psihijatrijsko liječenje zbog ozbiljnih prijetnji smrću koje je upućivao, a sve to kako bi mu se pomoglo da razvije sposobnosti za konstruktivnije rješavanje teških životnih situacija.

57. Sud nadalje primjećuje da je propis koji uređuje provedbu mjere obveznog psihijatrijskog liječenja, to jest, mjerodavne odredbe Zakona o izvršavanju kazne zatvora, vrlo općenite naravi. Prema mišljenju Suda, ovaj predmet dokazuje da takva općenita pravila ne rješavaju na odgovarajući način pitanje provedbe mjere obveznog psihijatrijskog liječenja kao sigurnosne mjere, u cijelosti prepuštajući odluku o tome kako postupiti slobodnoj ocjeni zatvorskih vlasti. Međutim, Sud smatra da takvi propisi trebaju biti dovoljno detaljni kako bi se mogla pravilno ostvariti svrha kaznenih sankcija. U ovome predmetu ni mjerodavni propis, a ni sudska presuda kojom je M.M.-u određeno obvezno psihijatrijsko liječenje nisu pružili dovoljno pojedinosti o provedbi tog liječenja.

58. Budući da M.M. u zatvoru nije odgovarajuće psihijatrijski liječen, tako nije učinjena ni ocjena njegovoga stanja neposredno prije nego što je pušten iz zatvora, kako bi se procijenilo koliki je rizik da će kad se nađe na slobodi izvršiti svoje prijašnje prijetnje o lišavanju života M.T. i V.T. Sud takav propust smatra osobito upadljivim s obzirom na to da su sudovi njegove prijetnje uzeli ozbiljno i da je u prethodnom psihijatrijskom izvješću izričito navedeno da postoji velika vjerojatnost da bi mogao ponoviti ista ili slična kaznena djela. U vezi s time, Sud primjećuje da je žalbeni sud u svojoj presudi od 28. travnja 2006. utvrdio da M.M. nije pokazao samokritičnost glede svojih postupaka, a niti kajanje zbog onoga što je rekao. Nadalje, Sud primjećuje da je M.M. u nekoliko navrata rekao da je imao namjeru ubiti M.T. i V.T. na prvi rođendan V.T. 1. ožujka 2006. S obzirom na činjenicu da je M.M. taj dan proveo u zatvoru, čini se da je tim više bilo potrebno izvršiti novu procjenu prijetnje koju je predstavljao za živote M.T. i V.T. prije njegovoga puštanja iz zatvora.

59. Sud primjećuje i da je prvostupanjski sud M.M.-u odredio mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja tijekom boravka u zatvoru, a po potrebi i nakon toga, prema preporuci psihijatra (vidi stavak 7. ove presude). Međutim, žalbeni je sud tu mjeru skratio na trajanje kazne zatvora, jer prema hrvatskome pravu ne postoji mogućnost produženja obveznog psihijatrijskog liječenja nakon odsluženja kazne zatvora za one kojima je takvo liječenje potrebno.

60. S obzirom na naprijed izneseno, Sud smatra da nisu poduzete odgovarajuće mjere kako bi se smanjila vjerojatnost da M.M. ostvari svoje prijetnje nakon puštanja iz zatvora (vidi *Osman v. the United Kingdom*, naprijed citirano, § 116).

61. Naprijed utvrđene činjenice ovoga predmeta dovoljne su da na temelju njih Sud može utvrditi povredu materijalnopravnog aspekta članka 2. Konvencije zbog propusta mjerodavnih domaćih vlasti da poduzmu sve potrebne i razumne mjere u okolnostima ovoga predmeta da zaštite živote M.T. i V.T.

b. Postupovni aspekt članka 2. Konvencije

62. Sud ponavlja da obveza zaštite života na temelju članka 2. Konvencije nalaže postojanje nekog oblika djelotvorne službene istrage kada je smrt pojedinca bila posljedica uporabe sile, bilo od strane državnih službenika ili privatnih osoba (vidi, *mutatis mutandis*, *McCann and Others v. the United Kingdom*, naprijed citirano, § 161, te *Kaya*, naprijed citirano, str. 329, § 105). Osnovna svrha takve istrage je osigurati djelotvornu provedbu domaćih zakona kojima se štiti pravo na život (vidi, *mutatis mutandis*, *Paul and Audrey Edwards*, naprijed citirano, § 69). Vlasti moraju poduzeti razumne mjere koje su im na raspolaganju kako bi osigurale dokaze koji se odnose na incident. Bilo kakav propust u istrazi koji dovodi u pitanje mogućnost utvrđivanja uzroka smrti ili identificiranja osobe ili osoba koje su odgovorne dovest će do rizika povrede tih standarda. Za koji god da se način postupanja odluče, vlasti moraju djelovati na vlastitu inicijativu čim saznaju za dotičnu stvar (vidi, na primjer, *mutatis mutandis*, *Ilhan v. Turkey* [GC], br. 22277/93, ECHR 2000-VII, § 63).

63. U ovome je predmetu od početka bilo jasno da je počinitelj djela o kojima je riječ bila privatna osoba, M.M., i njegova odgovornost u tom smislu nikada nije dovedena u pitanje. Međutim, M.M. se ubio, pa je stoga svaka daljnja primjena mehanizama kaznenoga prava u odnosu na njega bila beskorisna.

64. Sada još preostaje utvrditi je li u okolnostima ovoga predmeta država imala dodatnu pozitivnu obvezu ispitati kaznenu odgovornost bilo kojega od državnih službenika uključenih u taj slučaj. Sud prvo ponavlja da iako se pravo na kazneni progon ili osudu treće stranke za kazneno djelo ne može neovisno ostvarivati (vidi *Perez v. France* [GC], br. 47287/99, § 70, ECHR 2004-I), Sud je u više navrata izjavio da djelotvorni pravosudni sustav, prema zahtjevima članka 2., može, a u određenim okolnostima i mora, podrazumijevati mogućnost utjecanja kaznenopravnoj zaštiti. Međutim, ako povreda prava na život ili tjelesni integritet nije prouzročena namjerno, pozitivna obveza uspostave djelotvornog pravosudnog sustava na temelju članka 2. ne mora u svakom slučaju nužno zahtijevati osiguranje pravnog sredstva u kaznenom pravu. Sud je već presudio da se na konkretnom području liječničkog nemara obveza, na primjer, može smatrati ispunjenom i ako u pravnome sustavu žrtve imaju pravno sredstvo pred građanskim sudovima, bilo samostalno ili u vezi s pravnim sredstvom pred kaznenim sudovima, koje omogućuje utvrđivanje odgovornosti dotičnih liječnika i dobivanje odgovarajuće zadovoljštine u građanskom postupku, poput naloga za isplatu odštete ili objavu odluke. Mogu se predvidjeti i stegovne mjere (vidi *Vo v. France* [GC], br. 53924/00, § 90, ECHR 2004-VIII; *Calvelli and Ciglio v. Italy* [GC], br. 32967/96, § 51, ECHR 2002-I; *Lazarini and Ghiacci v. Italy* (dec.), br. 53749/00, 7. studenoga 2002.; *Mastromatteo v. Italy* [GC], br. 37703/97, § 90, ECHR 2002-VIII te *Tarariyeva v. Russia*, br. 4353/03, § 75, ECHR 2006-... (izvaci)). Isto bi se trebalo odnositi i na moguću odgovornost državnih službenika za smrt koja je nastupila zbog njihovoga nemara. Međutim, u prigovoru podnositelja zahtjeva u odnosu na materijalnopravni aspekt članka 2. Konvencije nije riječ o tome je li bilo pojedinačne odgovornosti državnog službenika po bilo kojoj osnovi. Sud smatra da je glavni prigovor usmjeren na manjkavosti nacionalnog sustava zaštite života ljudi od postupaka opasnih kriminalaca koji su kao takvi prepoznati od strane mjerodavnih vlasti i postupanja prema takvim pojedincima, uključujući i pravni okvir u kojemu nadležne vlasti trebaju djelovati i predviđene mehanizme.

65. S obzirom na narav prigovora podnositelja zahtjeva u odnosu na materijalnopravni aspekt članka 2. Konvencije i utvrđenja Suda u tom pogledu koja upućuje na to da su postupci o kojima je riječ bili svakako nedostatni sa stajališta materijalnopravnog aspekta članka 2., Sud smatra da nema potrebe odvojeno ispitivati prigovor podnositelja zahtjeva u odnosu na postupovni aspekt članka 2. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 13. KONVENCIJE

66. Podnositelji zahtjeva uz to su prigovorili i da nisu imali na raspolaganju djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na svoje prigovore na temelju članka 2. Pozvali su se na članak 13. Konvencije koji glasi kako slijedi:

"Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu."

A. Dopuštenost

67. Sud utvrđuje da ovaj prigovor nije očigledno neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. Konvencije. Uz to utvrđuje da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

68. Vlada je ustvrdila da su podnositelji zahtjeva mogli zatražiti istragu o smrti M.T. i V.T. u okviru kaznenog postupka, te da su mogli podnijeti i građansku tužbu na temelju članaka 1100. i 1101. Zakona o obveznim odnosima.

69. U odgovoru na Vladino očitovanje, podnositelji zahtjeva ustvrdili su da nije bilo potrebe da oni podnose posebnu kaznenu prijavu jer su vlasti znale za sve činjenice vezane za smrt M.T. i V.T. Kad je riječ o pravnom sredstvu u građanskom postupku na koje se poziva Vlada, ustvrdili su da im ono nije bilo dostupno.

70. Sud na početku primjećuje da je prigovor podnositelja zahtjeva na temelju članka 13. Konvencije povezan s njihovim dva prigovora na temelju članka 2. Konvencije (vidi stavak 29. ove presude). Sud će u nastavku zasebno ispitati ta dva aspekta navodne povrede članka 13. Konvencije.

71. Kad je riječ o prigovoru podnositelja zahtjeva da nisu imali djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na svoj prigovor o postupovnom aspektu članka 2. Konvencije, Sud smatra da, s obzirom na njegova utvrđenja u odnosu na taj aspekt članka 2., ne preostaju nikakva posebna pitanja koja bi se ispitala na temelju članka 13. Konvencije.

72. Kad je riječ o prigovoru podnositelja zahtjeva da nisu imali djelotvorno pravno sredstvo u odnosu na svoje navode glede materijalnopravne povrede članka 2. Konvencije, Sud utvrđuje da je ono što podnositelji zahtjeva dovode u pitanje čitav sustav zaštite života ljudi od postupaka opasnih kriminalaca, uključujući i pravni okvir u kojemu nadležne nacionalne vlasti trebaju djelovati. Prema mišljenju Suda, to su više pitanja o općenitom održavanju mira i reda u nacionalnom sustavu prevencije kriminaliteta, a ne pitanja koja bi se mogla na pravilan način rješavati u bilo kojem postupku pred redovnim sudovima. Zadaća redovnog suda nije da kaže jesu li ili nisu važeći regulatorni standardi dobri, već da odlučuje u pojedinačnim predmetima primjenjujući postojeće zakone.

73. U vezi s time, Sud ponavlja da članak 13. ne jamči pravno sredstvo koje će omogućiti osporavanje zakona države ugovornice pred nacionalnim tijelom zbog toga što su protivni Konvenciji ili jednakovrijednim domaćim normama (vidi *James and Others v. the United Kingdom*, 21. veljače 1986., Serija A br. 98, § 85 i *Leander v. Sweden*, 26. ožujka 1987., Serija A br. 116, § 77). U Hrvatskoj je Konvencija ugrađena u nacionalni pravni sustav, a pravo na život zajamčeno je i Ustavom, te postoji mogućnost osporavanja ustavnosti zakona pred Ustavnim sudom. Međutim, glavni prigovor podnositelja zahtjeva u odnosu na materijalnopravni aspekt članka 2. Konvencije nije da su postojeći zakoni i praksa neustavni,

već da su manjkavi s obzirom na zahtjeve članka 2. Konvencije, što je tvrdnja koja se ne može osporavati pred nacionalnim sudovima jer su za rješavanje takvih pitanja zaduženi članovi zakonodavne vlasti i političari uključeni u osmišljavanje opće kaznene politike.

74. Međutim, uloga međunarodnog suda za zaštitu ljudskih prava potpuno je različita od uloge nacionalnih sudova budući da međunarodni sud ispituje postojeće standarde zaštite života ljudi, uključujući i pravni okvir određene države. U tim okolnostima, Sud smatra da nakon što je, utvrđenjem povrede materijalnopravnog aspekta članka 2. Konvencije, utvrdio odgovornost države za smrt M.T. i V.T., nije potrebno posebno ispitivati pitanja na temelju članka 13. Konvencije.

III. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

75. Članak 41. Konvencije predviđa:

"Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarne pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci."

A. Šteta

76. Svaki podnositelj zahtjeva potražuje 60.000 eura (EUR) na ime nematerijalne štete.

77. Vlada smatra da je zahtjev podnositelja zahtjeva za pravednu naknadu nepotkrijepljen i neutemeljen.

78. Sud konstatira da je utvrdio da su vlasti, u odnosu na smrt dvoje bliskih srodnika podnositelja zahtjeva, prekršile Konvenciju. U tim okolnostima, Sud smatra da su podnositelji zahtjeva zacijelo pretrpjeli nematerijalnu štetu. Presuđujući na pravičnoj osnovi i uzimajući u obzir naknadu dosuđenu u usporedivim predmetima, on podnositeljima zahtjeva zajedno dosuđuje 40.000 EUR s tog naslova uvećanih za sve poreze koji bi im se mogli zaračunati.

B. Troškovi i izdaci

79. Podnositelji zahtjeva potražuju i 9.150 HRK za troškove i izdatke što su ih pretrpjeli pred Sudom.

80. Vlada nije dala svoje primjedbe.

81. Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je dokazano da su oni stvarno i nužno nastali i da su s obzirom na visinu bili razumni. U ovome predmetu, uzevši u obzir informacije koje ima i naprijed navedene kriterije, Sud smatra razumnim podnositeljima zahtjeva dosuditi iznos od 1.300 EUR za postupak pred Sudom, uvećanih za sve poreze koji bi se podnositeljima zahtjeva mogli zaračunati.

C. Zatezna kamata

82. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ TIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *proglašava* zahtjev dopuštenim;

2. *presuđuje* da je došlo do povrede članka 2. Konvencije u njegovom materijalnopravnom aspektu, zbog pomanjkanja odgovarajućih mjera za sprječavanje smrti M.T. i V.T.;

3. *presuđuje* da nema potrebe posebno ispitivati prigovor u odnosu na postupovni aspekt članka 2. Konvencije;

4. *presuđuje* da nema potrebe ispitivati prigovor na temelju članka 13. Konvencije;

5. *presuđuje*

(a) da tužena država podnositeljima zahtjeva zajedno treba isplatiti, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačnom u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, sljedeće iznose koje je potrebno preračunati u nacionalnu valutu tužene države prema tečaju važećem na dan namirenja

(i) 40.000 EUR (četrdeset tisuća eura) na ime nematerijalne štete, uvećanih za sve poreze koji bi se podnositeljima zahtjeva mogli zaračunati;

(ii) 1.300 EUR (tisuću i tristo eura) na ime troškova i izdataka, uvećanih za sve poreze koji bi se podnositeljima zahtjeva mogli zaračunati;

(b) da se od proteka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na naprijed navedene iznose plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećana za tri postotna boda;

6. *odbija* ostatak zahtjeva podnositelja zahtjeva za pravednu naknadu.

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 15. siječnja 2009. u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Søren Nielsen
Tajnik

Christos Rozakis
Predsjednik

U skladu s člankom 45. stavkom 2. Konvencije i pravilom 74. stavkom 2. Poslovnika Suda, ovoj se presudi prilaže suglasno mišljenje suca Nicolaoua.

SUGLASNO MIŠLJENJE SUCA NICOLAOUA

Ono što je u ovome predmetu, kako mi se čini, trebalo prvenstveno i žurno osigurati je djelotvorna policijska zaštita žrtava, majke i djeteta. To ne znači da, u potrazi za boljim rješenjem jedne očito vrlo teške situacije, nije trebalo pokušati i s pružanjem psihijatrijske pomoći počinitelju zločina, zajedno s mjerama socijalne podrške.

Naravno, nemoguće je znati bi li obvezno psihijatrijsko liječenje s "dominantno psihoterapijskim pristupom" koje je preporučio sudski vještak bilo djelotvorno barem u sprječavanju gubitka života. Međutim, ono što je ovdje bitno je to da su sudovi, i u prvostupanjskom i u žalbenom postupku, smatrali da je potrebno donijeti takav nalog, koji se u mjerodavnom pravu opisuje kao "sigurnosna mjera". Moramo pretpostaviti da su sudovi znali u kakvom će se regulatornom okviru nalog provoditi, uključujući i moguće poteškoće u njegovom izvršenju zbog pomanjkanja iscrpnih pravila. Unatoč tome, oni su zacijelo očekivali da će se taj nalog izvršiti jer bi u suprotnome bio bez značenja i svrhe. Nažalost, nalog u stvarnosti nije izvršen. Kako se navodi u stavku 56. presude, nije dokazano da je "obvezno psihijatrijsko liječenje [koje je bilo] određeno ... uistinu i pravilno provedeno".

Nema sumnje da bi bilo korisno da su postojala posebna pravila kojima bi se utvrdili praktični koraci za izvršenje naloga za psihijatrijsko liječenje. Međutim, teško mi je prihvatiti da je bez takvih pravila nalog o kojemu je riječ od samog svog nastanka bio nedjelotvoran. Vlasti nisu uvjerljivo objasnile da su učinile sve što je bilo moguće kako bi stvorile okruženje u kojemu bi nalog imao izgled za uspjeh. Zapravo, ništa ne ukazuje na to da je M.M.-u bila na raspolaganju specijalistička psihijatrijska pomoć niti ima kakvih naznaka o tome da su učinjeni naporu u cilju izvršenja naloga. Rečeno je da je M.M. bio nesklon suradnji. Međutim, ne smije se pretpostaviti da bi se to nastavilo ili da bi takav njegov stav prevladao da mu je pružena odgovarajuća stručna pomoć u pravom kontekstu. Stoga se ne mogu prikloniti stavu izraženom u stavku 42. presude da "bilo kako bilo, ono o čemu je ovdje riječ nije pitanje jesu li vlasti postupale zakonito odnosno je li uopće postojala pojedinačna odgovornost državnog službenika s bilo koje osnove".

U Hrvatskoj, prema pravilu utvrđenom kroz domaću sudsku praksu, činjenica da je ovlaštena osoba pogriješila, činjenjem ili nečinjenjem, ne čini državu solidarno odgovornom za naknadu štete osim ako se ne dokaže da je "postojala namjera vlasti da prouzroče štetu trećoj osobi ili njihovo prihvaćanje takvoga ishoda". Čini mi se da takvo ograničenje nije u skladu s punom odgovornošću države koja se mora smatrati neophodnom sastavnicom u zaštiti života na temelju članka 2.

Uzimajući u obzir okolnosti ovoga predmeta, mogućnost utvrđenja građanske odgovornosti ne bi se trebala povezivati s pretpostavkama o tome koliko bi dugo liječenje trebalo trajati da bi se moglo reći je li bilo uspješno ili neuspješno. U pomanjkanju konkretnog iskustva, koje se moglo steći pravilnom provedbom liječenja, nije bilo moguće dati valjanu ocjenu. Stoga domaće odredbe koje se odnose na duljinu liječenja ovdje ne mogu biti izravno relevantne; problem u vezi s trajanjem liječenja pojavio bi se tek kad bi se nedvojbeno dokazalo da je liječenje trebalo biti dulje.

I na kraju ono što je možda najvažnije: da su odgovorni pažljivo razmotrili situaciju, tada bi bilo jasno da je, nakon puštanja M.M.-a iz zatvora, žrtvama ubojstva bila prijeko potrebna policijska zaštita, bez koje su ostali u smrtnoj opasnosti. Žalosno je to što ništa nije učinjeno u tom smjeru i što, kako se čini, nitko nije ni na koji način odgovarao. U takvim okolnostima pojedinačni propust ne bi se trebao potpuno zanemariti zbog nesavršenosti regulatornih odredaba koje se odnose na izvršenje naloga za psihijatrijsko liječenje.